

наемател на Далчевия баша. Не може младият Далчев да не е срещнал-запомнил Вапцаров. Дали пък Далчевият фрагмент: "С куршуми можеш да убиеш човека, но не и идеала. Да убиеш идеала има само едно средство: оставете го да се осъществи." не се отнася тъкмо за хора като Вапцаров, ако не и за самия Вапцаров?!

И трябва ли да си равен на Вапцаров или пък на Далчев, за да пишеш за тях? Беше ли Ст.Цанев равен на Димитров, когато писа за Димитров?

- Аз не съм и не искам да съм равен на никой от посочените.
- Искам да съм равен на себе си.

(ИЗ ДНЕВНИКА)

Все имам усещането, че строя сграда от сглобяеми елементи. Основите (непокладими) са фактите, планът е в главата ми, мога да строя каквото си искам: стена, прозорец, под, таван – знам им предварително мястото, накрая ще ги сглобя. И къщата е готова. Не знам дали ще бъде уютна. Макар всичко да ми е ясно предварително – постоянно съм изненадан, стигам до изводи, които не предполагам, не толкова за цялото, колкото за съставките. Ръката ми ту препуска по листа с едри и разкрячени, често недописвани букви – все не може да догони мисълта, впусна ли се в разсъждения; почеркът ми става ситен, междуредието – тясно, съпоставя ли факт по факт – сякаш и буквите се снишават пред неопровержимостта им.

Не ми се отделя от "строежа". С мъка напускам масата, недописал изречението, думата, буквата дори. Не усещам времето, заникнат в работата като в игра. Игра-приключение на мисълта, която всеки път отива там, където и не е подозирала. И уж аз съм архитектът, аз съм уж строителят, а построеното накрая ще е като от друг.

Но какво от това, щом – и нали – е казано: "Човек предполага, Господ разполага."

Изборът винаги е повече от един.

И докато уж избираш, накрая разбираш: не си избирал – бил си избран.

15 октомври 1992 г.

ДВАМА ОТ ЧЕТИРИМА

Арестувани в един и същ ден, четиримата – Н. Вапцаров, Б. Вапцаров, М. Пелова и Л. Везюв – имат различна съдба, предопределена от различната степен на вината.

Л. Везюв е пуснат в деня на задържането – 4 март. В архива Везюв няма саморъчни показания.

На 5 март Митка Л. Пелова дава следните самопризнания пред началник групата Тодор Калканджиев:

Именувам се Митка Лалова Пелова – род. с. Върбица – Белослатинско, 22 год., българка, православна, неомъжена, неосъждана, студентка, педагогия – II год., жив. ул. "Ангел Кънчев" № 37, показвам:

В IV кл. съм била в с. Кнежа през учебн. 33-34 г. След това престоях две години поради липса на средства. През учебната 36-37, 37-38, 38-39 год. бях ученичка в Чирпанската смес. гимназия при брат ми, където и завърших средното си образование с отличен успех. През последните четири години бях издържана от брат ми.

През 1940 год. (5 ноември) дойдох в София, за да се запиша студентка при тукашния Държавен университет. Отседнах временно у Иван Минков Хаджийски, живущ на ул. "Виктор Григорович" № 3, единствения ми познат тогава в София. В тях живях цялата учебна год. (зимния и летния семинари). Останах много доволна от тях и те също от мен. Но тъй като хазайката на г-н Ив. Хаджийски през цялата година неговуваше от това, че гореспоменатият господин ме е приел да живея при неговото семейство, ми беше невъзможно да остана и следващата 1941-42 учебн. год. при тях. Това ще потвърди и самият г-н Ив. Хаджийски, който при подновяването на договора е казал, че ще бъдат тази година само трима (той, жена му и детето му).

На 1 октомври 1941 год. аз дойдох наново в София, за да се запиша за студентка втора год. при същия университет. Г-жа Петрана Ив. Хаджийска (съпругата на г-н Ив. Хаджийски), бидейки приятелка на г-жа Бойка Ник. Вапцарова, която ѝ говорила още преди моето пристигане в София, че иска да вземе някое момиче при себе си, което да ѝ помага в домакинската работа и което можело да бъде и студентка, ми каза, ако обичам, да отида да живея у гореспоменатата г-жа. Аз приех понеже средствата ми за следване не са много добри, а ми се отдаваше случай да прекарвам с по-малко средства. На пълен пансион съм (храна, осветление и отопление). Отделна стая

нямат и спят на една кушетка във вестибула. Плащам месечно осемстотин (800) лв., като баща ми няма възможност да ми изпраща пари, ми вземаха петстотин (500) лв. или отсрочаха плащането. Вапцаров е машинен техник и работи в работилницата на Емил – презимето не зная, намираща се на ул. "Мария Луиза" №... Пише и стихове. Неговата съпруга Бойка Николова Вапцарова е чиновник в Българска Земеделска банка, отдел застраховки. Апартаментът, в който живеят, е собственост на тяхна леля, живуща понастоящем в Америка, и се състои от две стаи, кухня, вестибул, баня с клозет, тераса и балкон. До края на месец декември 1941 год. в една от стаите живееше Христо Радевски по професия писател. След това в същата стая дойдоха да живеят Борис Иванов Вапцаров (брат на Никола Иванов Вапцаров) с жена си Венера Борис Вапцарова. Борис Иванов Вапцаров работи в Земеделската задруга, приема вагони със зърнени храни на гара Искър, Софийско. Жена му Венера Борис Вапцарова е детска учителка в едно от детските училища-градини, уредено навярно от някое благотворително дружество, намиращо се на ул. "Пирот", обаче № (номера) не зная. На 21 декември 1941 год. аз заминах за родното си с. Върбица, където и прекарах коледната и семестриалната си ваканция. През това време аз направих десет (10) изследвания на деца от 3 до 15 год. Материалите, служещи ми при изследванията, аз държах в една мукавена кутия. Изследванията се състояха в това – мерих интелигентността на децата. Устройвахме вечеринки и журове, на които присъстваха най-различни лица. Част от изследванията правех у дома си, друга част у някой от децата, като напр. у Мито Иванов Митов, ученик от IV отделение, у Райна Василева Иванова, ученичка от втори клас, и сестра ѝ Цветана Василева Иванова, ученичка от I отделение. Децата Гена Димитрова Иванова, ученичка от II отделение и сестра ѝ Иванка Димитрова Иванова на 6 години, изследвах у Велика Христова Спасова, моя приятелка, болна от остър ревматизъм и лежаща на легло. На 15 февруари 1942 год. аз се върнах в София заедно с брат ми Нечо Иванов Маринов (от първия брак на майка ми) и Мара Иванова Илиева, моя приятелка, която чрез г-н Цеко Дамянов Христов, народен представител, беше назначена за телефонистка в село Бреница, Бялолатинско. Брат ми и госпожицата са родом в село Върбица и понастоящем там живеят. На 4 март т.г. рано сутринта два полицаята и прави ревизия на целия апартамент.

Дознание

по преписка

70

сх. № отъ 19..... год.

Протоколъ за разпитъ

5-Мартъ - 1942 год.

Подписания:

Тодоръ Канкаджиевъ - Н. К. Уруза

составилъ, настоящия протоколъ, като разпитанъ лицето

Именуванъ се Милка Димова Пенова - род. с. Буз-
буца - Битолски окръг, 22 год. Битолски, урбан
Битолска, несомърлен, несоборен, ситудер
и др. - педагогич. - род. гр. у. Иван Рачев
№ 37 поазванъ:

Въ Б. М. селъ Билъ къ с. Кисея презъ учебн. 33-34 г. Билъ
къто прелетояхъ две години иради. Билъ на срастване
презъ учебн. 36-37, 37-38, 38-39 год. Билъ живяла въ Чирпан-
ска въ сите гимназия при братъ ми покойно Бобо. Живяла
въ едната гимназия презъ учебн. 1939-40 год. Билъ живяла
въ Пейришката сите гимназия, където и завършила сръбно-
то си образование съ отличенъ успехъ. Презъ последните
петъ години години Бобо подържала ситъ братъ ми.

Презъ 1940 год. (5 ноември) дойдохъ въ София за да се
замисля ситудената при личния докторъ Чирпански.
Оставяла временно у Милка Милкова Чирпанска мис-
луджа на ул. "Викторъ Григоровъ" № 3, единствена ми
копача до идане въ София. Въ този периодъ живяла единъ
год. живяла и отитанъ ситудената. Останала много добротъ ситъ
итудената и отъ еднотъ ситъ мисли. Но, тъй като оставяла се

Книжко младежеска любва да донесе или да вземе стихове или поезии
 или на погребна кутия. Книжко съм откъсвал или от Емил и
 Цвета, Велич и мислял да Кольо или Вапцаров или Моньо или
 други да ги дават, погребна кутия съм или отговаряла или съм любва
 да мисляла погребна кутия или отговаря. _____
 Горното написах саморъчно: Младша

В момента, в който ние с един от полицейските агенти прегледахме фотографите, намиращи се в една моя кутия, един от поемните лица (свидетели) изнесе из стаята, в която спят хазаите ми, два или три листа печатани и ги подаде на другия от агентите в момента, седящ върху леглото ми. Свидетелят каза, че листовите е намерил в моята кутия за материалите ми за изследване на децата, която пък се намираще в куфара при книгите ми. Кутията беше върху книгите ми. Г-н агентът, който писа моя опис, ми каза, че това е бил някакъв доклад за Сталин и че свършва с думите, доколкото си спомням пак се отнасяха за Сталина. Заведоха ме в Безопасността (Дирекцията на полицията) заедно с господата Никола Иван Вапцаров, Борис Иван Вапцаров и Любомир Везев, родом от гр. Банско, който понастоящем се намира в София, за да се яви на изпит.

Никога не съм се занимавала с политически въпроси. На 7 октомврий дойдох в новата си квартира и на 20 декемврий си заминах за село. Върнах се на 15 февруарий и ме арестуваха на 4 март. През времето, през което съм била в квартирата, съм виждала да идват следните лица: Емил, Цвета, на Младен Исаев жена му, Малин, Милка и Ганка от Банско студенти, Моньо (работи във Варна в параход, с униформа, пълен), Чушката (Чуцката) инженер (не съм сигурна) с жена си, тъщата на брат му. Един младеж идва да донесе или да вземе стихове от хазаина, името на когото не знам. Близка съм от тези само с Емил и Цвета. Всички са питали за Кольо или Вапцаров, или Йонков, или пък за г-жата, когато аз съм им отговаряла или съм чувала да питат, когато друг им отговаря.

Горното написах саморъчно: /п/ М. Лалова"

Показанията на Пелова повече заблуждават, отколкото внасят яснота относно намерените улики срещу нея. Тя отклонява отговорите, интересувани полицията в посока към биографията си и обстоятелствата. Инстинктът ѝ за самосъхранение е толкова силен, че макар и с малък конспиративен опит, тя се държи като опитен конспиратор.

Почти същата, ако не и по-голяма конспиративна опитност притежава и братът на Никола Вапцаров – Борис. Самопризнанията си той прави на 21.ІІІ. – ден, в който по всяка вероятност са приключили самопризнанията на Никола Вапцаров.

Борис Вапцаров умело прикрива дейността си, без дори да подозира, че тя вече е известна на следователя от Никола Вапцаров.

Ето какво "признава" Борис:

Именувам се: БОРИС ИВАНОВ ВАПЦАРОВ – роден 29.VII.1915 година в гр.Банско, жив. в София – ул."Ангел Кънчев" № 37, българи, свангелист, грамотен, женен, неосъждан, чиновник, казвам следното:

След коледните празници на 1942 г. дойде у нас г-жа Мара Междуречка с мъжа си. След като говорихме обикновени работи, тя се отдели и поговори нещо сама с брат ми. После си отидоха. На другия ден брат ми ми каза да отида и се срещна с г-жа Мара Междуречка пред Писателския съюз. Аз отидох и тя дойде към 10 ч. Брат ми ми беше

казал да я заведа при секретаря на Съюза г.Младен Исаев. Аз я заведох при него и тя му предаде нещо, което носеше в една дамска кожена ръчна чанта. През това време аз се бях оттеглил до вратата и не видях какво му предаде. После веднага си тръгнахме. Аз се разделих с нея някъде към пл."Славейков" и си отидох в къщи. Същия ден брат ми Никола Вапцаров ме запита дали съм завел г-жата при Младен Исаев. Аз му казах, че съм я завел. Не съм бил никога член на някоя комунистическа

Мислувам си: Георгиев, Иванчо? Бабагроз
 от 1948/1915 год. в пр. Българо, мисл. в София
 в Ана. Конак 1937, внарише, евангелието,
 хансмане, мислене, неосуджана, емелена
 извади ситно то: Следз колежуват, извади
 в 1948 година, доиде у нас и на мара
 неведурена и мина си следз нао
 оборише абстрактни работи ми се
 изгуби и побори и току сама се
 брате ми. Тече си отидоха. На грим
 ми брате ми ми каза да миза и да се
 претина си и на мара неведурена през
 мислене сигоу. Аз отидох и ми
 изиде хубо секога. Брате ми ми стана
 казан да 2 забележи при секретара на
 мара и ми казаше Веско. Аз 2 забележи
 ми мери и ми ми извади и току
 постои постои в една да миза постои
 една мара. През мери време аз и
 ври отидох до брате ми и ми изиде
 казано ми извади. После веднага ми
 казано изидох. Аз се разговорише
 и изиде хубо ми казаше и ми
 изиде в мара. Следз дехи брате ми
 мисла Бабагроз не казано да ми казано
 казано казано при казано казано аз
 аз казано се казано 2 забележи.
 Не казано казано казано казано казано

Извади казано казано и казано
 не казано се казано казано казано
 казано казано казано казано
 казано казано казано казано
 казано казано казано казано

партия и никога не съм се занимавал с партийно-политически работи.

Написах саморъчно: Б. Вапцаров.

Заедно с Митка Л.Пелова и Младен Исаев той е изпратен на лагер на 23 март.

Съпоставени с дейността на главните конспиратори, тяхната дейност е много по-малко значителна.

Какво става с двама (М.Пелова и Б.Вапцаров) от четиримата личи от следното "гвърде бързо" нареждане на капитан Ст.Младенов – зам.прокурор при Софийския военнополови съд:

Тв. Бързо.

Тук – Дирекцията на полицията – отдел държавна сигурност.

ПА 665. Пуснете на свобода веднага, ако не се държат по друго дело:

1. Д-р Лазар Божинов Димитров
2. Адриан Димитров Петров
3. Борис Иванов Вапцаров
4. Татяна Борисова Копчева
5. Невена Кирчева Русанова
6. Кирчо Ангелов Русанов
7. Димитър Георгиев Малев
8. Никола Вачев Първанов
9. Енчо Иванов Стателов
10. Димо Цонев Димитров
11. Тинка Данчева Бакалова по мъж Ценева Начева
12. Иван Димитров Мурджев
13. Магда Георгиева Гоцева Антонова
14. Митка Лалова Пелова
15. Методи Тодоров Апостолов
16. Александър Ранков Алексиев
17. Траянка Ангелова Иванова

3949, 18 май 1942 год. ст. София.

Капитан – Зам.прокурор при Соф.полови военен съд

И да искам, няма какво да добавя.

20.XII.92

133
Тв. Бързо.

Тукъ - Дирекцията на полицията - отделъ държавна сигурностъ.

ПА 668. Именете на свобода веднага, ако не се държатъ по друго дѣло :

1. Д-ръ Лазаръ Божиновъ Димитровъ.
2. Адрианъ Димитровъ Петровъ.
3. Борисъ Ивановъ Вапцаровъ.
4. Татяна Борисовна Копчева
5. Невѣна Кирилова Русанова
6. Кирчо Ангеловъ Русановъ
7. Димитъръ Георгиевъ Балевъ
8. Никола Дичевъ Нървеновъ
9. Енчо Ивановъ Стателовъ
10. Димо Цоневъ Димитровъ
11. Тинка Димитрова Вакелова по махъ Цонела Илчева
12. Иванъ Димитровъ Бурдеевъ
13. Магда Георгиевна /Гоцева/ Антонова
14. Елишка Лалова Целова
15. Методи Тодоровъ Ангеловъ
16. Александъръ Ранковъ Алексиевъ
17. Трелика Ангелова Иванова

3949 ; 18 май 1942 год. ст. Софил.

Констанъ - Зам. прокуроръ при Соф. ислени воененъ съдъ